

«Χαρουπιά: Δέντρο ιστορικά συνδεδεμένο με την Κύπρο.

Η φύτευση της μπορεί να αποτελέσει λύση για την βελτίωση του μικροκλίματος στην περιοχή της Δυτικής Λευκωσίας;»

Η χαρουπιά αποτελεί ένα δένδρο που σημάδεψε βαθιά την ιστορία και τον πολιτισμό της Κύπρου, για αιώνες συνδέθηκε με τη ζωή, την οικονομία και την καθημερινότητα των κατοίκων του νησιού.

Η παρουσία της στον κυπριακό χώρο χάνεται στα βάθη της ιστορίας όπως μαρτυρούν αρχαιολογικά και ιστορικά στοιχεία. Το χαρούπι υπήρξε για πολλές γενιές πηγή τροφής, εμπορίου και ευημερίας γι' αυτό αποκαλείται «Μαύρος χρυσός της Κύπρου». Αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα εξαγωγίμα προϊόντα του νησιού, τον 19ο και 20ο αιώνα, όπου τεράστιες ποσότητες συλλέγονταν και μεταφέρονταν από τα χωρία στα λιμάνια της Κύπρου, όπου εξάγονταν σε χώρες της Μεσογείου.

Για πολλούς Κύπριους αγρότες, η παραγωγή χαρουπιών ήταν η βασική πηγή εισοδήματος και επιβίωσης της οικογένειας. Στη δεκαετία του 1960, η Κύπρος κατείχε μια από τις πρώτες θέσεις παγκοσμίως στην παραγωγή χαρουπιών γεγονός που αποδεικνύει τη μεγάλη οικονομική σημασία αυτού του καρπού.

Παράλληλα, το χαρούπι απέκτησε πολλαπλές χρήσεις που το καθιστούν μοναδικό στην ιστορία της κυπριακής γης. Χρησιμοποιήθηκε ως τροφή για ανθρώπους και ζώα, ενώ αποτελεί την πρώτη ύλη για την παραγωγή του χαρουπόμελου και παραδοσιακών εδεσμάτων. Ταυτόχρονα, ο πολύτιμος καρπός της χαρουπιάς απέκτησε μεγάλη πρακτική αξία πέρα από τη διατροφή. Οι σπόροι του, σταθεροί σε βάρος και σχήμα, χρησιμοποιήθηκαν ως φυσική μονάδα μέτρησης πολύτιμων λίθων. Από την χρήση του προέκυψε η λέξη «καράτι», που χρησιμοποιείται για την ζύγιση διαμαντιών και άλλων πολύτιμων πετρωμάτων παγκοσμίως.

Η μελέτη του δέντρου της χαρουπιάς και η σημαντικότητα του στο κυπριακό περιβάλλον μας οδήγησε στην διερεύνηση της πιθανότητας χρήσης της ως μιας ξηρικής καλλιέργειας που μπορεί να αναπτυχθεί σε αργιλώδη, βραχώδη και ξηρά εδάφη. Οι μειωμένες ανάγκες της σε νερό, την καθιστά ένα είδος που μπορεί να συμβάλει στην βελτίωση του μικροκλίματος της περιοχής.

Στα πλαίσια της συμμετοχής μας στο πρόγραμμα: «Νέοι Δημοσιογράφοι για το Περιβάλλον» είχαμε την τιμή να πάρουμε συνέντευξη από τον κοινοτάρχη Κοκκινότριμιθιάς και πρόεδρο του συμπλέγματος κοινοτήτων της περιοχής Εξάπολης Δυτικής Λευκωσίας, κύριο Χρήστο Μελετιέ. Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε στον χώρο του Παλαιοκάστ, του ραδιοφώνου του σχολείου μας, που εντάσσεται στο ευρωπαϊκό σχολικό ραδιόφωνο.

Εικόνα 1: Συνέντευξη κοινοτάρχη Κοκκινότριμιθιάς

Οι πληροφορίες που αντλήσαμε από τον αξιότιμο κοινοτάρχη υπήρξαν πολύτιμες για να διαμορφώσουμε απόψεις γύρω από την χρήση της χαρουπιιάς αλλά και να ενημερωθούμε για μελλοντικές δράσεις της κοινότητας.

Η περιοχή της Κοκκινότριμιθιάς διαθέτει μεγάλη έκταση χαλίτικης γης, η οποία είναι πετρώδης (καυκάλα) και δεν είναι εύφορη. Η γη αυτή μπορεί να φιλοξενήσει μόνο ξηρικές καλλιέργειες όπως χαρουπιές και ελιές. Πριν χρόνια έγινε προσπάθεια από το κράτος για την φύτευση χαρουπιών σε μια έκταση 40-50 στρέμματα, για να μελετηθεί αν τέτοια δέντρα μπορούν να ευδοκιμήσουν στις τοπικές συνθήκες της περιοχής. Η επιλογή της χαρουπιιάς δεν ήταν τυχαία,

καθώς πρόκειται για δέντρο που, όπως και η ελιά, με πολύ μικρές ανάγκες σε νερό και μπορεί να αναπτυχθεί ακόμη και σε πιο δύσκολα εδάφη. Ωστόσο, όπως επισημαίνεται, το πιλοτικό αυτό εγχείρημα δεν αξιοποιήθηκε στη συνέχεια επαρκώς, καθώς οι φυτείες εγκαταλείφθηκαν χωρίς συστηματική φροντίδα και παρακολούθηση,

παρά το γεγονός ότι η κοινότητα ζήτησε *Εικόνα 2: Πάρκο Χαρουπιών στην Κοκκινότριμιθιά* την διαχείριση και εκμετάλλευσή τους, δεν βρήκε ανταπόκριση από τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες.

Σε ερώτηση μας αν η καλλιέργεια χαρουπιών θα μπορούσε να αποτελέσει λύση για την αξιοποίηση των ξηρικών περιοχών, μας ανάφερε ότι δεν υπάρχει ενδιαφέρον από νεαρούς αγρότες της περιοχής για την καλλιέργεια χαρουπιών, επισημαίνοντας ότι η λειψυδρία περιορίζει σε μεγάλο βαθμό τις επιλογές των νέων αγροτών να ασχοληθούν με την γεωργία αφού αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που επηρεάζουν τη γεωργία της περιοχής. Έκδηλη ήταν η απογοήτευση του για την έλλειψη στήριξης της γεωργίας από το κράτος.

Παράλληλα, αναφέρθηκε ότι εφαρμόστηκαν ορισμένες πρακτικές διαχείρισης του νερού, όπως τα μικρά εμπλουτιστικά φράγματα στους ποταμούς της περιοχής, τα οποία συγκρατούν το νερό της βροχής και συμβάλλουν στον εμπλουτισμό των υπόγειων υδάτων. Επιπλέον, ορισμένοι γεωργοί συλλέγουν το νερό της βροχής σε δεξαμενές για άρδευση, ενώ χρησιμοποιούνται και παραδοσιακές γεωργικές πρακτικές, όπως το βαθύ όργωμα πριν από τις βροχές, οι αναβαθμίδες και η οργανική κάλυψη του εδάφους, ώστε να συγκρατείται περισσότερη υγρασία στο έδαφος.

Στα πλαίσια του ευρύτερου σχεδιασμού στην κοινότητα της Κοκκινότριμιθιάς καταβάλλονται προσπάθειες για την αναβίωση ενός γραμμικού πάρκου στην περιοχή όπου υπήρχαν παλαιότερα χαρουπιές, κυρίως κατά μήκος της παλιάς γραμμής του τρένου.

Στόχος της πρωτοβουλίας αυτής είναι να αναφυτευτούν και να αναπτυχθούν ξανά τα δέντρα, τα οποία για χρόνια παρέμεναν εγκαταλελειμμένα.

Εικόνα 3: Γραμμικό πάρκο κατά μήκος της γραμμής του τρένου

Η κοινότητα επιδιώκει επίσης να αξιοποιήσει τον χώρο εκπαιδευτικά, ώστε μαθητές να μπορούν να επισκέπτονται την περιοχή, να γνωρίζουν την καλλιέργεια της χαρουπιάς και να συμμετέχουν ακόμη και στη συλλογή των χαρουπιών. Υπήρξε μάλιστα η σκέψη δημιουργίας μιας μικρής μονάδας μεταποίησης, ώστε οι νέοι να μάθουν πώς παράγονταν παραδοσιακά προϊόντα όπως το παστέλι και το χαρουπόμελο.

Όσον αφορά τις εισηγήσεις για το μέλλον, οι πετρώδεις και άγονες περιοχές, όπως η λεγόμενη «Καυκάλα», θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για την ανάπτυξη ξηρικών καλλιεργειών. Σε τέτοια εδάφη θα μπορούσαν να φυτευτούν δέντρα ανθεκτικά στην ξηρασία, όπως χαρουπιές ή ελιές, τα οποία απαιτούν λιγότερο νερό και μπορούν να συμβάλουν στη βελτίωση του μικροκλίματος.

Για να εφαρμοστούν τέτοιες πρακτικές, χρειάζεται σαφής στρατηγικός σχεδιασμός, καθώς και οικονομική στήριξη και επιδοτήσεις από το κράτος προς τους γεωργούς, ώστε να μπορέσουν να στραφούν σε τέτοιες καλλιέργειες.

Σημαντικές ήταν οι εισηγήσεις του κοινοτάρχη για την επαναφορά των αυτοφυών φυτών που παλαιότερα αποτελούσαν μέρος του φυσικού τοπίου της περιοχής της καυκάλας. Στο παρελθόν υπήρχε μεγαλύτερη ποικιλία φυσικής βλάστησης, όπως θυμάρι, λαλέδες και άλλα φυτά που αναπτύσσονταν φυσικά στα πετρώδη εδάφη. Με την πάροδο του χρόνου η δημιουργία του αυτοκινητόδρομου, η αστικοποίηση και η εντατική καλλιέργεια, κατέστρεψε μεγάλο μέρος ενός σημαντικού βιότοπου. Η επαναφορά και προστασία αυτών των φυτών μπορεί να συμβάλει στη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και στη δημιουργία ενός πιο ισορροπημένου οικοσυστήματος για τις επόμενες γενιές. Για τον λόγο αυτό σχεδιάζεται, μέσα από τις δράσεις της κοινότητας και η δημιουργία πάρκου στην περιοχή όπου θα γίνει προσπάθεια επαναφοράς αυτοφυών καλλιεργειών, ώστε να διατηρηθεί η φυσική κληρονομιά της περιοχής και να μπορούν οι επόμενες γενιές να γνωρίσουν το τοπίο όπως ήταν παλαιότερα.

Η συμβολή μας στην βελτίωση του μικροκλίματος της περιοχής και αξιοποίησης του δέντρου της χαρουπιάς είναι η φύτευση 20 φυτών χαρουπιάς σε χώρο του σχολείου μας αλλά και 30 άλλων ξηρικών θαμνώδη φυτών. Εκμεταλλευόμενοι την προσφορά του τμήματος Δασών προμηθευτήκαμε φυτά άγριας χαρουπιάς και θαμνώδη φυτά τα οποία φυτεύτηκαν από μαθητές με την συμβολή του συνδέσμου γονέων, εκπαιδευτικών και της διεύθυνσης του σχολείου.

Εικόνα 4: Δεντροφύτευση στο Λύκειο Παλαιομετόχου

Η χαρουπιιά είναι ένας καρπός που για αιώνες θρέφει και στηρίζει τους ανθρώπους της Κύπρου, ταυτόχρονα συνδέει τη γη, την παράδοση και την οικονομία του νησιού. Το καράτι υπενθυμίζει ότι ακόμη και ένας απλός καρπός μπορεί να αφήσει ανεξίτηλο αποτύπωμα στην ιστορία.

Τα προϊόντα της χαρουπιιάς αποτέλεσαν βασικό δώρο της Κυπριακής προεδρίας προς τους Ευρωπαίους εταίρους δεικνύοντας τη γεωργική παράδοση της Κύπρου, αλλά και ένα ζωντανό κομμάτι πολιτιστικής κληρονομιάς, που ενώνει το παρελθόν με το παρόν και θυμίζει τη βαθιά σχέση του ανθρώπου με τη φύση και τη γη του.

Βιβλιογραφία

Η καλλιέργεια της Χαρουπιιάς, 2016, Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, τμήμα Γεωργίας

Κυπριακή χαρουπιιά: παραδοσιακές τεχνικές καλλιέργειας, συγκομιδής, επεξεργασίας, 2018, Μουσείο Κυπριακών Τροφίμων και Διατροφής, Κοινότητα Ανώγυρας

Εγχειρίδιο Βιολογικής Καλλιεργητικής Πρακτικής της Χαρουπιιάς, Δ. Σαρρής

Ονόματα παιδιών που εργάστηκαν:

Νικολέτα Μιχαηλίδου A21

Κωνσταντίνα Ραουνά A21

Χρίστος Τσικαλάς B32

Υπεύθυνη καθηγήτρια: Παναγιώτα Πούγιουρου Ιωάννου

Λύκειο Κουτσόφτα και Παναγίδα, Παλαιομετόχου